

6.7. Каскади попереднього підсилення

6.7.1. Каскад попереднього підсилення на біполярному транзисторі з СЕ

Найбільш розповсюджена схема каскаду попереднього підсилення на біполярному транзисторі з СЕ наведена на рис. 6.13.

Розглянемо склад схеми та призначення елементів:

$VT1$ – біполярний транзистор – підсилюючий елемент;

R_H – навантаження, на якому виділяється підсилений сигнал;

R_K – колекторне навантаження транзистора за постійним струмом;

E_K – джерело живлення каскаду (колекторного кола).

Вхідний сигнал, що підлягає підсиленню, подається на клеми (1) – (2): $e_{дж}$ – джерело вхідного сигналу; $R_{дж}$ – його внутрішній опір.

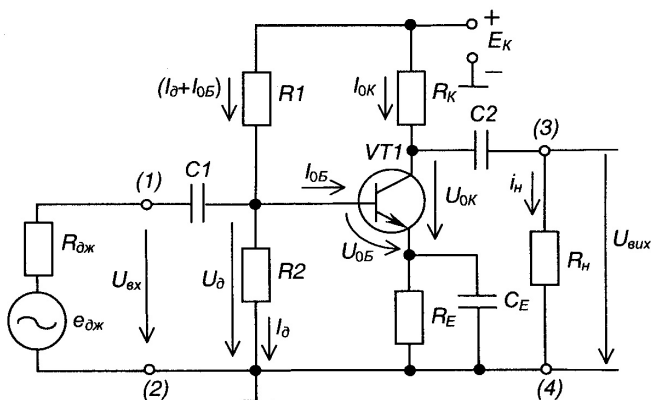

Рис. 6.13 – Каскад попереднього підсилення на біполярному транзисторі з СЕ

Значимо: $VT1$ разом із R_K і E_K утворюють головне коло підсилювача, у якому здійснюється підсилення сигналу. Решта елементів схеми виконують допоміжну роль. Так, дільник напруги R_1

– R_2 задає режим спокою класу A , подаючи на вхід каскаду постійну напругу U_0 . R_E , C_E – забезпечують температурну стабілізацію режиму спокою транзистора. C_1 , C_2 – розділяючі конденсатори: C_1 виключає потрапляння постійної напруги U_0 на джерело вхідного сигналу; C_2 виключає потрапляння постійної напруги на колекторі U_{0K} до навантаження (конденсатори розділяють кола за постійним струмом і з'єднують за змінним).

Для схеми необхідно дотримуватись таких співвідношень:

$$\frac{1}{\omega_n C_1} \ll R_{вх}; \quad \frac{1}{\omega_n C_2} \ll R_n; \quad \frac{1}{\omega_n C_E} \ll R_E,$$

де ω_n – нижня межа діапазону частот підсилюваного сигналу.

Навантаження каскаду за змінним струмом рівне:

$$R_{n\approx} = \frac{R_H R_K}{R_H + R_K}. \quad (6.11)$$

Роботу каскаду ілюструють часові діаграми, наведені на рис. 6.14.

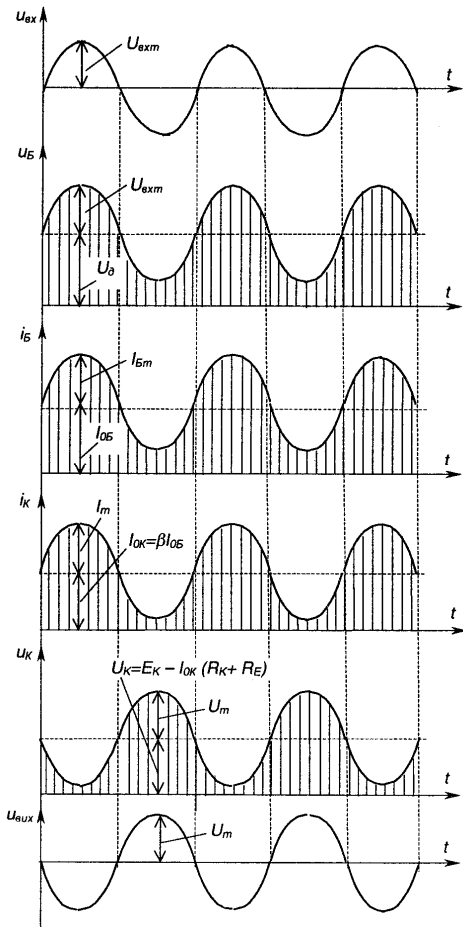

Рис. 6.14 – Часові діаграми роботи каскаду підсилення з СЕ

З рисунка видно, що, наприклад, при позитивній півхвилі вхідної напруги із зростанням базового струму i_B зростає і колекторний струм i_K який у β разів більший за i_B . При цьому колекторна напруга u_K що дорівнює різниці між E_K і спадом напруги на R_K знижується: у даній схемі поряд із підсиленням сигналу має місце зміна його фази на 180 електричних градусів (інверсія). Підсилювач можна розрахувати аналітично за допомогою h -параметрів або на підставі фізичної моделі транзистора. Такий метод використовується за невеликих змін вхідного сигналу, тобто коли транзистор працює на лінійній ділянках ВАХ.

Більш універсальним є графоаналітичний метод, при якому розрахунок проводиться за вихідною динамічною характеристикою транзистора за постійним струмом. Крім того, використовуються вихідні статичні характеристики транзистора.

На рис. 6.15, а зображено вхідну характеристику транзистора, на рис. 6.15, б – вихідні статичні характеристики, на яких будується лінія навантаження за постійним струмом. Вона і є вихідною динамічною характеристикою за постійним струмом:

$$U_{KE} = E_K - I_K (R_K + R_E) . \quad (6.12)$$

Лінія навантаження будується за двома точками, що відповідають:

- режиму Н.Х. транзистора – $U_{KE} = E_K$, за $I_K = 0$,
- режиму К.З. транзистора – $I_K = E_K / (R_K + R_E)$, за $U_{KE} = 0$.

ab – лінія навантаження за постійним струмом. За її допомогою знаходять положення точки спокою *P*, яка для режиму класу *A* має лежати посередині відрізка *ab*.

Із вхідної характеристики знаходимо значення $U_{0Б}$.

Тобто за допомогою лінії навантаження за постійним струмом, вхідної та вихідної характеристик транзистора знаходять параметри, що характеризують режим роботи транзистора за постійним струмом за $U_{вх} = 0$ (у режимі спокою). Знаючи $U_{0Е}$, можна розрахувати параметри дільника напруги $R_1 - R_2$.

Щоб знайти вихідні параметри каскаду, необхідно використати лінію навантаження за змінним струмом.

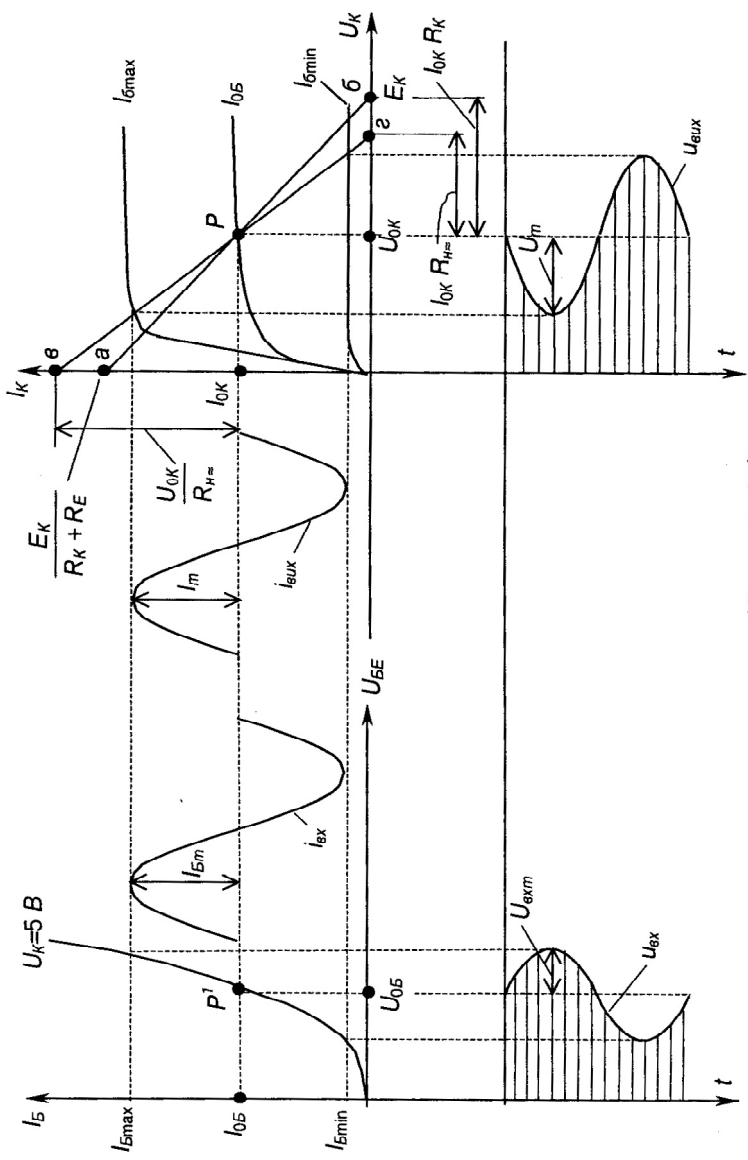

Рис. 6.15 – Вхідна (а) та вихідні статичні й динамічні (б) характеристики транзистора та часові залежності струмів і напруг

Виходячи з того, що

$$i_K = I_{0K} + I_m \sin \omega t , \quad (6.13)$$

$$u_K = U_{0K} + U_m \sin \omega t , \quad (6.14)$$

$$U_m = I_m R_n . \quad (6.15)$$

За виразом (6.13) знаходимо

$$I_m = \frac{i_K - I_{0K}}{\sin \omega t} . \quad (6.16)$$

Якщо у вираз (6.14) підставити (6.15) і (6.16) одержимо

$$u_K = U_{0K} - (i_K - I_{0K}) R_{H \approx} . \quad (6.17)$$

Вираз (6.17) і є вихідною динамічною характеристикою транзистора за змінним струмом.

За умови: $u_K = U_{0K}$ маємо $i_K = I_{0K}$.

Для режиму Н.Х.: $i_K = 0$, $u_K = U_{0K} + I_{0K} R_H$.

За цими точками будуюмо лінію $вг$, що характеризує роботу каскаду за змінним струмом. Для забезпечення максимального динамічного діапазону каскаду точка спокою P повинна знаходитись посередині відрізка $вг$.

Визначимо основні параметри каскаду.

1. Коефіцієнт підсилення за струмом

$$K_I = \frac{I_{nm}}{I_{exm}} = \frac{I_m R_K}{I_{Bm} (R_K + R_n)} = \beta \frac{R_K}{R_K + R_n} . \quad (6.18)$$

2. Коефіцієнт підсилення за напругою

$$K_U = \frac{U_{nm}}{U_{exm}} = \frac{I_m R_{n \approx}}{I_{Bm} R_{ex}} = \beta \frac{R_{n \approx}}{R_{ex}} . \quad (6.19)$$

Якщо вважати, що $i_{ex} = I_B$ (без врахування дільника $R_1 - R_2$), то

$$R_{ex} = \frac{u_{ex}}{i_{ex}}. \quad (6.20)$$

Нааявність дільника $R_1 - R_2$ знижує вхідний опір. Зверніть увагу: відносно вхідного сигналу змінного струму резистори R_1 і R_2 виявляються увімкненими паралельно: від $e_{дж}$ струм проходить не тільки через R_2 (що очевидно), а й через R_1 і далі через E_K (з опором, що дорівнює нулю – джерело напруги).

4. Вихідний опір каскаду $R_{вих} = R_K$, оскільки опір транзистора з боку колектора нескінченний (реально – сотні кілоом), як у джерела струму (див. розділ 2.4).

Для розрахунку каскаду необхідно дотримуватись певних обмежень:

- 1) $I_{0K} = (1,05 \div 1,2) I_m$;
- 2) $(I_{0K} + I_m) < I_{Kmax}$ (максимально-допустимого струму транзистора);
- 4) $(U_{0K} + U_m) < U_{Kmax}$ (максимально-допустимої робочої напруги);
- 5) $P_K = I_{0K} U_{0K} < P_{дон}$ (допустимої потужності).

Із розглянутого випливає, що для каскаду з СЕ: $K_I \gg 1$, $K_U \gg 1$ – його використовують, коли необхідно отримати найбільший коефіцієнт підсилення за потужністю.

Каскади з СЕ зручно сполучаються один з одним, оскільки їх вхідний і вихідні опори досить близькі.

6.7.2. Підсилюючий каскад з СК (емітерний повторювач)

Схема емітерного повторювача зображена на рис. 6.16.

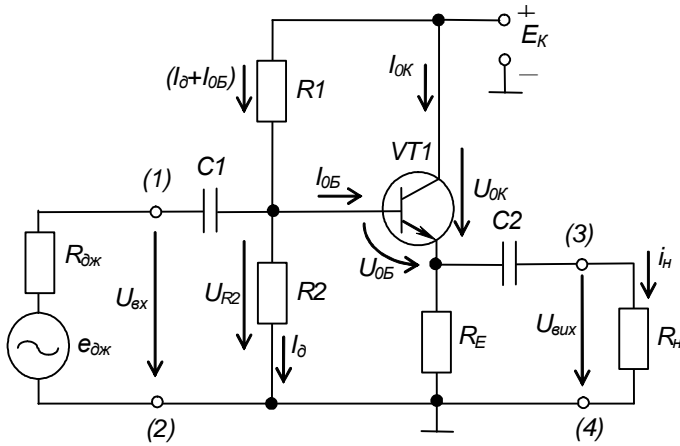

Рис. 6.16 – Емітерний повторювач

Тут R_E – навантаження підсилювача за постійним струмом, яке одночасно забезпечує температурну стабілізацію режиму спокою. Призначення решти елементів те ж, що й у схеми з СЕ.

Роботу каскаду ілюструють часові діаграми, наведені на рис. 3.17.

Зверніть увагу на те, що вихідна напруга співпадає за фазою з вхідною.

Оскільки у емітерного повторювача I_E приблизно дорівнює I_K графоаналітичний розрахунок його параметрів можна провести, використовуючи побудови, наведені у попередньому розділі.

Розглянемо параметри емітерного повторювача.

$$1. K_I = \frac{I_{вх}}{I_{Бм}} = \frac{I_E R_E}{(R_E + R_n) I_{Бм}} = (\beta + 1) \frac{R_E}{R_E + R_n} \gg 1.$$

$$2. K_U = \frac{U_{вхм}}{U_{вхт}} = \frac{U_{вхм}}{U_{вхм} + U_{BE}} \ll 1; U_{BE} \ll U_{вхм}, \text{ тому } K_U \approx 1.$$

$$3. R_{вх} = \frac{U_{вхт}}{I_{вхт}} = R_B + (\beta + 1)(R_E + R_{EB}).$$

$$4. R_{вих} = R_{EB} + \frac{R_B + R_{ож}}{\beta + 1} - \text{має невелике значення.}$$

де R_B – опір бази; R_E – опір у колі емітера; R_{EB} – опір емітерного переходу.

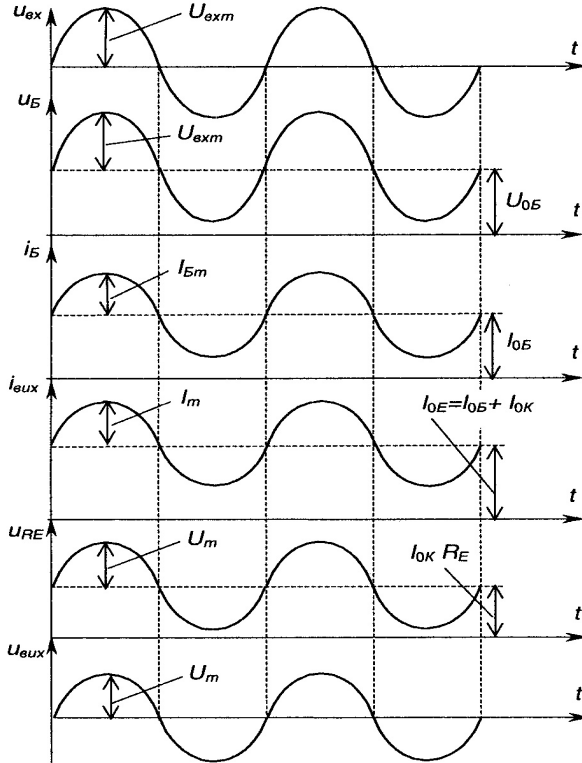

Рис.6.17 – Часові діаграми роботи емітерного повторювача

Якщо вважати, що $R_E \rightarrow 0$ і $R_{EB} \rightarrow 0$, то $R_{ex} = (\beta + 1)R_E$ – має велике значення.

Каскади з СК застосовують як узгоджувальні, коли джерело сигналу має великий $R_{вих}$, а навантаження (наприклад, каскад підсилення з СЕ) має малий $R_{вх}$.

Оскільки каскад не змінює фази і не підсилює напруги вхідного сигналу ($K_U \approx 1$), тому його називають повторювачем.

6.7.3. Підсилюючий каскад з СБ

Схема підсилюючого каскаду з СБ зображена на рис. 6.18. Конденсатор C_3 забезпечує підключення бази до спільної точки за змінним струмом. Призначення решти елементів те ж саме, що й у попередніх схемах. Роботу каскаду ілюструють часові діаграми, наведені на рис. 6.19.

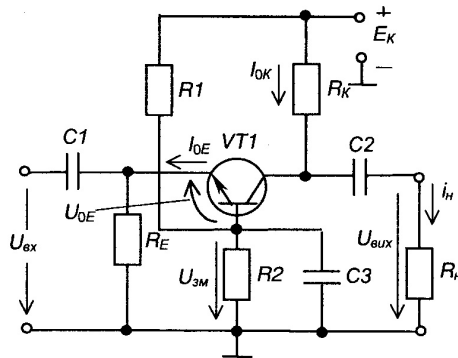

Рис. 6.18 – Підсилюючий каскад з СБ

Основні параметри каскаду:

$$1. K_I = \frac{I_{nm}}{I_{exm}} = \frac{I_{Km} R_K}{(R_K + R_n)} = \alpha \frac{R_K}{R_K + R_n} < 1.$$

$$2. K_U = K_I \frac{R_n}{R_{ex}} \gg 1, \text{ тобто } K_I < 1, \quad K_U \gg 1.$$

$$3. R_{ex} = \frac{U_{exm}}{I_{Em}} - \text{малий.}$$

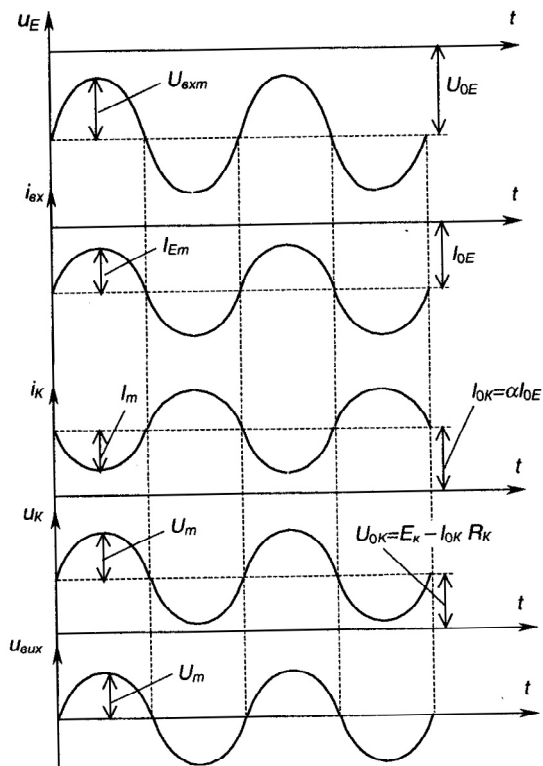

Рис. 6.19 – Часові діаграми роботи підсилюючого каскаду з СБ

Такі каскади використовують як узгоджувальні, коли джерело сигналу має малий $R_{вих}$, а навантаження – великий $R_{вх}$.